

**ДНК гендеру
оберт 2**

**Гендерна аналітика:
розпакувати
не можна
застосувати**

Авторка: Олена Сулова

Київ, 2023 рік

Гендерна аналітика: розпакувати не можна застосувати

Стійкість України, яку побачили і якою захоплюються у світі, має характер матриці, кожна чарунка якої наповнена своїм змістом, своєю силою і, безумовно, людьми. Люди – жінки і чоловіки, хлопці і дівчата – з їх людськими і фаховими компетенціями, потребують, за можливості, відповідних умов для розвитку і посилення всіх своїх здібностей. І це сьогодні не стільки питання комфорту, скільки нашого спільного виживання. Тому гендерна аналітика є важливим інструментом дбайливого ставлення державної політики до людського ресурсу, втрати якого вже відчуває на собі Україна.

Розвиток гендерної аналітичної спроможності – індивідуальної і інституційної – досі не носить в Україні системний характер.

Відсутність уніфікованого підходу до гендерної аналітики є значним бар'єром до отримання якісного аналітичного продукту. Неодноразові спроби проадвокатувати створення Центру гендерної компетентності, зокрема, для сектору безпеки і оборони, поки не досягли своєї мети. Велика кількість звітів та інших аналітичних продуктів з гендерних питань не набула незворотних змін через «проблеми зростання» - формальність аналізу і рекомендацій, брак практичних «розпакованих» порад із красивих загальних слів обгортки у змістовні конкретні кроки.

Проектна діяльність, яка має спорадичний несталий споживацький характер, продукує аналітичні продукти дуже різної якості. Окремі аналітичні елементи в проектах більш широкого охоплення різного виду діяльності не дають можливості для сталого розвитку аналітичних рамок, інструментів тощо. Залучення іноземних фахівців до проведення аналізу має амбівалентний вплив. Підготовка аналітичного звіту, спільне проведення гендерного аудиту чи оцінювання разом із досвідченою в гендерній аналітиці людиною сприяє розвитку та поповненню знань і навичок українських фахівців. Якщо ж іноземні експертки і експерти не мають високого рівня і досвіду роботи, зокрема, із системою державних органів, а українські експерти і експертки не мають спроможності оцінити це та обґрунтувати інші підходи, то кінцевий продукт не відображає коректно проаналізовану ситуацію і не сприяє розвитку української експертної спільноти.

Особливо наявно це проявилось на початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну, коли потреба в даних була велика, спроможності їх акумулювати і аналізувати значно менша за потреби, а валідація, як підхід, зовсім не застосовувалася.

Розробка Плану відновлення України стала ще одним викликом експертному середовищу, коли 24 групи по кластерах спочатку не дуже охоче прийняли у свій склад гендерних експертів і експерток, а потім отримали дуже

мало реальних конкретних пропозицій щодо включення гендерної складової. Серед отриманих рекомендацій було чимало таких, які мали формальний характер чи були просто некоректними за змістом.

Набуття Україною статусу кандидатки на членство в ЄС дало нову мотивацію і показало нові проблеми, часу на вирішення яких завжди бракує, а потреби не можна відкласти.

Якісні аналітичні продукти є, їх більше, проте часом ложка дьогтю зводить нанівець всі старання бочки меду.

Для виконання всіх важливих завдань українська аналітична гендерна спільнота має ретельно проаналізувати свою спроможність, визначити проблемні сфери та бар'єри, що заважають поступу, та розробити кроки з їх подолання.

Серед таких проблемних сфер і бар'єрів можна окреслити 2 основних складові:

1. Загальні знання і навички, що стосуються аналізу в цілому
2. Спеціальні знання і навички, що стосуються розуміння та застосування гендерних концепцій та аналітичних інструментів

Загальні знання і навички

- Знання та розуміння засад функціонування державної політики

Недостатні знання щодо теорії держави і права і практики її застосування, зокрема, знання базових законів – Конституції України, законів «Про Кабінет Міністрів України», «Про державну службу», «Про органи місцевого самоврядування», тощо, а також навички їх застосування знижують загальну аналітичну спроможність.

Наприклад¹, для досягнення мети – «розробка критеріїв перевірки компетенції персоналу», як інструментарій її досягнення для Кабінету Міністрів пропонується розробка анкети НАДС. НАДС може розробити анкети, проте анкета не буде автоматично перевіряти компетенцію, для цього потрібна політична воля. Кабінет Міністрів може забезпечити цю політичну волю, проте не за допомогою розробки анкети.

Розуміння матричності державної політики, тобто взаємної залежності окремих органів влади у виконанні спільних завдань також не завжди відображено в аналітичних продуктах.

- Аналітична слабкість

¹ Всі приклади наведені із реальних аналітичних продуктів. Посилання не надаються, бо приклади покликані демонструвати загальні тенденції, а не індивідуальну спроможність окремих експертів та експерток.

Складовими загальної аналітичної спроможності є аналіз політики, основи стратегічного планування, адвокації та інші знання і навички. Без їх опанування неможливо зробити якісний аналітичний продукт.

Наприклад, якщо для гендерної обізнаності ідея (результат) – оцінка спроможності органу формувати гендерно чутливі політики, то варто розуміти, що обізнаність не є автоматичною компетенцією спроможності формувати політику. Для цього треба значно більше інших компетенцій, зокрема, і перераховані вище.

Формулювання не в розрізі термінології стратегічного планування також заважають чіткому викладу думок, їх аналізу та рекомендаціям, які є продуктом будь-якої аналітики у царині державної політики.

Не завжди в аналітичних документах чітко диференціюється розуміння відмінності між результатом і шляхом до нього, що заважатиме практичному застосуванню таких документів.

- Оцінні судження та твердження не підкріплені фактами чи висновками

Однією із необхідних складових аналітики є експертна спроможність незаангажовано і безсторонньо описувати ситуацію, робити висновки та надавати рекомендації. Критичне мислення, а не критика є засадничими у фаховому аналізі, тому оцінні судження та необґрунтовані твердження негативно впливають на аналітику в цілому і знижують довіру до відповідних рекомендацій.

Наприклад, «гендерна рівність не є пріоритетним напрямком євроінтеграції, включення відбувається під тиском ЄС та громадськості», «жінки мають нижчий рівень життєстійкості, ніж чоловіки» без обґрунтування може звести нанівець весь текст звіту чи огляду.

Спеціальні знання і навички

- Редуковане та чи викривлене розуміння гендерної рівності

Сумні гендерні жарти про тих, хто кажуть «у нас з гендером все гаразд, бо я (чоловік) керую відділом, в якому з 30 осіб 27 жінок» часом продукуються і гендерним експертним середовищем.

Так, в пропозиціях по включенню гендерного компоненту в кластери Плану відновлення України у експертних формулюваннях інколи були просто дописані жінки і чоловіки. Наприклад, замість 5% працівників – 5% жінок і чоловіків. Такі приклади зустрічалися і в індикаторах. Подібні зміни не артикулюють співвідношення жінок і чоловіків, а лише нагадують, що люди – це жінки і чоловіки. Операційно таке нагадування не деталізує гендерну

складову і не має гендерного впливу, а у праві подібні норми називають нікчемними.

Інший приклад – «необхідність створення безпечного середовища для життя, роботи та реалізації власного потенціалу дівчат і хлопців, молодих жінок і чоловіків в Україні». Згадування дівчат і хлопців не створює автоматично гендерний компонент, а потребує «розгортання», тобто пояснення та фактажу, в чому створення такого безпечного середовища може мати відмінності для згаданих категорій осіб.

- Додавання в поняття гендерної рівності рівності за іншими ознаками (віку, інвалідності тощо) замість поєднання це як наскрізного фактору.

Інклюзія – важлива складова державної політики, підвищення доступності ресурсів, мобільності тощо. Проте інклюзія не є синонімом гендерної складової, а разом з нею є складовими комплексного підходу, орієнтованого на людину.

Наприклад, інклюзія як процес реального включення людей з інвалідністю в активне суспільне життя, ідентифікується як гендерна складова, проте розглядається без урахування гендерної складової, тобто розуміння, що різні види інвалідності і особливих потреб у ширшому розумінні у жінок і чоловіків часто проявляються і відповідно мають потреби дуже відмінні між собою.

- Застосування гендерної лексики без її деталізації

Переформулювання відомої приказки «скільки не кажи гендер, гендерна рівність від цього не виникне сама по собі» нагадує про те, що самі по собі словосполучення «гендерний підхід», «гендерний компонент», тощо у конкретних рекомендаціях змін державної політики так і залишаться словами без деталізації, «розпаковування», вдалих влучних синонімів, зрозумілих фахівцях у їхній сфері без додаткового пояснення.

Наприклад, що означає «гендерно-збалансовані конкурси на зайняття посад в секторі безпеки і оборони»? Якщо мова про неврахування гендерних аспектів в системі кадрового менеджменту, що призводить до дискримінаційного підходу в системі добору, просування та умов проходження служби персоналу сектору безпеки і оборони, то варто так і записати, наприклад – дотримання принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в системі добору, просування та умов проходження служби. Якщо мова про склад кваліфікаційних комісій, тоді формулювання буде іншим – при формуванні персонального складу кваліфікаційних комісій дотримуватися паритетного представництва жінок і чоловіків; до складу кваліфікаційних комісій включати помічників (помічниць, радниць чи радників – залежно від того, як називається ця посада) з гендерних питань.

- Знання особливостей впровадження окремих інструментів гендерного підходу

Одна із головних проблем у впровадженні гендерної політики полягає в тому, що інструменти її реалізації часто залишаються абстрактним поняттям. Водночас, методи та інструменти впровадження гендерного підходу є чіткими вказівками щодо його практичного впровадження. Такі методи та інструменти упорядковані Європейським інститутом гендерної рівності² і застосовуються в країнах ЄС для забезпечення уніфікованого комплексного підходу до реалізації гендерної політики. Використання методів і інструментарію впровадження гендерного підходу допоможе в гармонізації гендерної політики України з гендерною політикою ЄС.

Є особливості окремих груп методів і інструментарію, які треба знати і на які треба зважати у проведенні аналізу.

Так, аналітичні рамки формування та реалізації гендерної політики – гендерне оцінювання, гендерний моніторинг, гендерний аналіз, гендерне планування, гендерний аудит і оцінка гендерного впливу – інструментально дуже важлива частина і часом непроста для тих, хто цим не займалися детально. Плутанина методології призводить до активного використання термінології у поєднанні з низьким розумінням практичного застосування у конкретних випадках.

Складові поінформованості – гендерна обізнаність, гендерне навчання і гендерні консультації мають інші особливості. В цій сфері, начебто, зроблено багато, проте все це переважно «вовчки»³ - проводиться багато заходів, витрачається багато ресурсів, проте це не має сталого результату, якщо вчасно «не обрізана крона» - тобто не проведені інші заходи державної політики – прийняття нормативно-правових актів, надання відповідних повноважень, структурні зміни.

Викладені вище спостереження і роздуми про стан і перспективи гендерної аналітики в Україні є результатом багаторічної (більше 20 років) роботи в цій сфері та сталої мотивації зробити українську гендерну аналітику державної політики найкращою у світі.

Насправді, нам не так і багато треба для цього зробити 😊

² <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools>

³ «Дзиги» або жирові пагони – сильні однорічні пагони на фруктових деревах з великим залиствленням, на яких не формуються квіти і фрукти